

Тема: Формування вмінь говоріння.

Мета:

- набути декларативних знань про загальну характеристику говоріння, його психофізіологічні механізми, мовні та психологічні характеристики монологічного та діалогічного мовлення, про зміст та етапи навчання діалогу і монологу й систему вправ

Література:

- Ø Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. кол. авторів під кер. С.Ю.Ніколаєвої. - К.: Ленвіт, 2002. - 328 с./ст. 142-187.
- Ø Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению. – М.: Просвещение, 1985
- Ø Жинкин Н.И Механизмы речи. – М., 1958
- Ø Скляренко Н. Навчання діалогічному мовленню.
- Ø Державні чинники
- Ø Науково-методичний журнал Іноземні мови
- Ø Вишневський О.І. Робота в парах на уроках англ. яз.

План:

1. Навчання монологічного мовлення.
 - 1.1. Суть і характеристика монологічного мовлення.
 - 1.2. Психологічна характеристика монологічного мовлення.
 - 1.3. Типи монологічних висловлювань.
 - 1.4. Вимоги щодо навичок та вмінь зв'язного висловлювання.
 - 1.5. Етапи навчання монологічного мовлення.
 - 1.6. Система вправ для навчання монологічного мовлення. Вправи 1.2 та 3 груп.
2. Навчання діалогічного мовлення.
 - 2.1. Суть і характеристика ДМ.
 - 2.2. Структура діалогу. Труднощі оволодіння ДМ.
 - 2.3. Етапи навчання та система вправ для навчання ДМ

Завдання для студентів:

- вивчити базову термінологію з теми;
- ознайомитися з вимогами до рівня володіння говорінням молодшими школярами;
- конкретизувати знання про зміст навчання говоріння в початковій школі;
- набути знань про одиниці навчання діалогічного та монологічного мовлення, про функціональні типи діалогів та монологів;
- конкретизувати знання про етапи навчання діалогічного та монологічного мовлення;

- конкретизувати знання про систему вправ для навчання діалогічного та монологічного мовлення;
- набути уявлення про опори для навчання діалогічного та монологічного мовлення.

Понятійний апарат:

Говоріння

монолог

діалогічна єдність

типи діалогів

зразок мовлення

типи монологічних висловлювань

етапи навчання діалогічного та монологічного мовлення

система вправ

I. Монолог — це безпосередньо спрямований до співрозмовника чи аудиторії організований вид усного мовлення, який передбачає висловлювання однієї особи.

Монологічне мовлення характеризується певними комунікативними, психологічними і мовними особливостями, які вчитель має враховувати у процесі навчання цього виду мовленнєвої діяльності.

Монологічне мовлення виконує такі **комунікативні функції**:

- 1** інформативну — повідомлення інформації про предмети чи події навколишнього середовища, опис явищ, дій, стану;
- 2** впливову — спонукання до дії чи попередження небажаної дії, переконання щодо справедливості чи несправедливості тих чи інших поглядів, думок, дій, переконань;
- 3** експресивну (емоційно-виразну) — використання мовленнєвого спілкування для опису стану, в якому знаходиться той, хто говорить, для зняття емоційної напруженості;
- 4** розважальну — виступ людини на сцені чи серед друзів для розваги слухачів (наприклад, художнє читання, розповідь у неофіційній бесіді);
- 5** ритуально-культову — висловлювання під час будь-якого ритуального обряду (наприклад, виступ на ювілеї).

Кожна з цих функцій має свої особливі мовні засоби вираження думки, відповідні психологічні стимули та мету висловлювання (наприклад, нейтральне в стилістичному плані повідомлення, прагнення переконати слухача або якимось іншим чином вплинути на нього).

II. З погляду **психології** монологічному мовленню властиві такі риси:

- 1. Однорічність.** Монологічне мовлення не розраховане на відповідну реакцію у вигляді мовлення уголос.
- 2. Зв'язність,** яка відрізняє монологічне мовлення від випадкового набору речень і розглядається у двох аспектах — психологічному та мовному.

У першому випадку йдеться про зв'язність думки, що виражається в композиційно-смысловій єдності тексту як продукту говоріння, у другому — про зв'язність мовлення, яка передбачає володіння мовними засобами міжфразового зв'язку (детальніше див. стор. 171).

3. **Тематичність** як співвіднесеність висловлювання з будь-якою досить загальною темою. Монологічне висловлювання має певну комунікативно-смыслову організацію. Перш за все, в ньому чітко виступає наявність певної теми, яка, у свою чергу, розпадається на ряд підтем або мікротем.
4. **Контекстуальність**, яку, однак, не слід протиставляти ситуативності — властивій рисі діалогічного мовлення. Монолог теж може бути ситуативним (наприклад, спонтанне висловлювання - розгорнута репліка (мікромонолог) у діалозі). В деяких випадках монологічне мовлення може бути наочно-ситуативним (наприклад, у кінофільмі, телепередачі).
5. Відносно **безперервний спосіб мовлення**. Монологічне висловлювання, як правило, не обмежується однією фразою і триває протягом певного часу, не перериваючись, завдяки чому досягається завершеність думки.
6. **Послідовність і логічність**. Ці якості монологічного мовлення реалізуються в розвитку ідеї основної фрази шляхом уточнення думки, доповнення до неї, пояснення, обґрунтування тощо.

III. Залежно від комунікативної функції та характеру логіко-синтаксичних зв'язків між реченнями розрізняють такі основні **типи монологічних висловлювань**:

опис, розповідь і роздум (міркування). В основі їх класифікації лежать такі логічні категорії як простір, час, причина і наслідок. Людина або описує факти об'єктивної дійсності, передаючи їх просторові відношення, або повідомляє, розповідає про них, розглядаючи їх у часових відношеннях, або розмірковує про них, беручи до уваги інші відносини, найважливішими з яких є причинно-наслідкові.

Монолог-опис є констатуючим типом монологічного висловлювання, в якому стверджується наявність чи відсутність будь-яких ознак в об'єкті, описується людина, природа, погода, оточуючі предмети тощо, вказується просторове розміщення предметів, перераховуються їх якості та ознаки.

Монолог-розповідь є динамічним типом монологічного висловлювання, в якому розповідається про розвиток подій, пригод, дій чи станів. Дійсність сприймається у процесі її розвитку та зміни в хронологічній часовій) послідовності.

Різновидами монологу-розповіді є **монолог-оповідь і монолог-повідомлення**. Якщо в розповіді йдеться про об'єктивні факти з життя суспільства в цілому, то в оповіді — про факти з життя самого розповідача, що надає подіям, які описуються, суб'єктивно-особистісного характеру. Монолог-повідомлення є відносно коротким викладом фактів чи подій реальної дійсності у стислій, інформативній формі.

Монолог-міркування спирається на умовиводи як процес мислення, в ході якого на основі вихідної тези/судження чи декількох тез/суджень робиться висновок. Оскільки у процесі роздуму завжди вирішується якась проблема, то вона і є об'єктом роздуму. Для роздуму характерний причинно-наслідковий зв'язок між реченнями. Різновидом монологу-міркування є монолог-переконання. Його мета — переконати слухача/слухачів, сформулювати у нього/ в них конкретні мотиви, погляди, спонукати його до певних дій.

Функціонально-смыслові типи монологічних висловлювань рідко зустрічаються в чистому вигляді. В описі, наприклад, може бути роздум, у розповіді -опис тощо. Найтісніше переплетені між собою повідомлення, розповідь та оповідь. Так, монологічне

висловлювання учнів за темою "Свята", як правило, складатиметься з трьох взаємопов'язаних частин:

повідомлення про одне із свят, розповіді про його історію та оповіді про святкування у школі (класі, сім'ї).

Для того щоб учні уміли зв'язно висловлюватися в типових ситуаціях основних сфер спілкування, вони повинні навчитися:

- комбінувати мовленнєві зразки згідно з комунікативним наміром і на основі логічної схеми;
- передавати зміст зразка зв'язного монологічного мовлення: а) близько до тексту, б) своїми словами, в) зі скороченням, г) з розширенням;
- зв'язно висловлюватись при варіюванні опор: а) дається зміст і частково мовна форма, б) дається мовна форма, в) дається лише зміст;
- зв'язно висловлюватись на основі комбінування декількох джерел інформації, наприклад, матеріалів різних текстів: а) з опорою на даний учителем зразок, б) без опори на зразок;
- висловлювати свою думку та своє ставлення до предмета мовлення;
- описувати картину (серію картин, діафільм тощо);
- переказувати різними способами сприйнятий на слух чи прочитаний текст;
- робити повідомлення чи розповідь за темою, комбінуючи матеріал всередині одного чи декількох джерел інформації;
- звернутися до лексичного перифразу або за допомогою до співрозмовника у випадку незнання слова.

IV. Основними якісними показниками сформованості загального вміння укласти зв'язне монологічне висловлювання є **такі спеціальні вміння:** (наводяться в порядку наростання труднощів)

а) уміння з'єднувати декілька мовленнєвих зразків, нанизуючи їх, на основі певної логічної схеми, наприклад: Хто це? Який він? Що робить? тощо;

б) уміння досить повно висловлюватись відповідно до запропонованої комунікативної ситуації;

в) уміння відносно правильно, згідно з принципом комунікативної достатності, оформити своє висловлювання мовними засобами виучуваної іноземної мови;

г) уміння оптимально використовувати мовний матеріал (лексичний, граматичний) певної теми, збагачуючи мовлення з урахуванням рівня навченості, року навчання тощо;

д) уміння оптимально використовувати раніше вивчений матеріал даної теми, свідомо здійснюючи перенесення набутих знань, навичок і вмінь на нову ситуацію;

е) уміння залучати для викладу певної теми матеріал суміжних тем, розширюючи і поглиблюючи її, комбінуючи і варіюючи матеріал за формою та за змістом.

Державний освітній стандарт з іноземної мови (загальна середня освіта) передбачає **оволодіння** такими **типами монологу:**

- 1) коротке повідомлення,
- 2) розповідь,
- 3) опис;
- 4) розмірковування/переконання.

1. Мовленнєві завдання для реалізації монологу-повідомлення передбачають здійснення таких мовленнєвих дій:

— повідомити фактичну інформацію (Хто? Що робить? Який/яка/яке/які? Навіщо?), поєднуючи речення в логічній послідовності.

2. Мовленнєві завдання для реалізації монологу-розповіді передбачають здійснення таких мовленнєвих дій:

- розповісти про себе (свого друга, школу, місто/село тощо),
- висловити при цьому свою думку, свою оцінку.

3. Мовленнєві завдання для реалізації монологу-опису передбачають здійснення таких мовленнєвих дій:

— описувати природу, місто/село, зовнішність тощо, використовуючи слова і словосполучення, що означають якості (добрий/злий, довгий/ короткий, високий/низький і т. п.).

4. Мовленнєві завдання для реалізації монологу-міркування/переконання передбачають здійснення таких мовленнєвих дій:

- переконати співрозмовника в чомусь,
- навести докази за чи проти певної дії/фактів,
- спонукати співрозмовника до певних дій.

V-VI. Згідно з трьома етапами формування умінь монологічного мовлення виділяють **три групи вправ** для навчання цього виду МД:

I група	II група	III група
вправи на об'єднання 3М рівня фрази у понадфразову єдність (ПФЄ);	вправи на створення власного монологічного висловлювання понадфразового рівня	вправи на створення власного монологічного висловлювання текстового рівня (відповідно до вимог чинної програми для даного класу).

Вправи

НАВЧАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА СИТУАТИВНІЙ ОСНОВІ НА РІВНІ ФРАЗИ, НАДФРАЗОВОЇ ЄДНОСТІ, ТЕКСТУ

1. Прослухайте речення і повторіть його вголос.
2. Покажіть предмет і назвіть його.
3. Прослухайте речення і доповніть їх власними, які підходять за змістом.
4. Прочитайте речення і продовжіть думку, яка закладена у цьому реченні.
5. Назвіть свої дії.
6. Назвіть дії інших.
7. Розгляньте малюнки та погодьтесь з наведеними твердженнями або спростуйте їх.
8. Перефразуйте (прокоментуйте) своє твердження.
9. Прослухайте твердження і погодьтесь, якщо вони правильні, або заперечте, якщо - ні.
10. Порівняйте два твердження і доведіть перевагу одного з них.
11. Вислухайте прохання товариша, виконайте його та назвіть свою дію, яку ви виконуєте на його прохання.
12. Виконайте прохання вчителя, називаючи свої дії.

13. Скажіть, що ви зробили те ж саме.
14. Зверніться до різних співрозмовників з проханням.
15. Запитайте, чи згодні ваші друзі з вами.
16. Попросіть своїх друзів зважити на те, що
17. Попросіть проаналізувати представлені факти.
18. Запропонуйте своє рішення.
19. Подякуйте друзям за увагу (допомогу, гостинність, доброзичливість).
20. Скажіть, що ви підтримуєте співрозмовника.
21. Скажіть, що ви хочете щось повідомити (висловити свою думку, додати, звернути увагу, заперечити).
22. Скажіть, що ви не згодні з думкою співрозмовника.
23. Скажіть, що ви дійшли певного висновку.
24. Скажіть, що, на вашу думку, співрозмовникові варто зробити, а що - ні.
25. Запросіть співрозмовника до дискусії.
26. Відреагуйте на репліку співрозмовника.
27. Дайте оцінку вчинку персонажа (свого товариша, співрозмовника).
28. Скажіть, що ви в чомусь впевнені (наполягаєте на чомусь, віддаєте перевагу чому-небудь).
29. Складіть речення, використовуючи таблицю.
30. Складіть речення (висловлювання), використовуючи таблицю і подані нижче слова як елементи замін.
31. Розширте подане мінімальне висловлювання.
32. Дайте відповіді на запитання за зразком.
33. Розкажіть про..., використовуючи логіко-синтаксичну схему.
34. Розташуйте речення на картках в логічній послідовності.
35. Розкажіть про..., використовуючи вирази (ключові слова, слова-словосполучення, малюнок-схему, малюнки).
36. Додайте до написаного на дошці речення декілька інших, які відповідають змісту.
37. Складіть розповідь за ланцюжком шляхом додавання кожним учнем одного або декількох речень.
38. Поширте висловлювання, використовуючи малюнок.
39. Скоротіть висловлювання, передавши його зміст двома-трьома фразами.
40. Придумайте ситуації, в яких може бути використане наведене прислів'я.
41. Прокоментуйте подане прислів'я.
42. Складіть монологічні висловлювання у типових ситуаціях за певною темою.
43. Дайте розгорнуті відповіді на запитання.
44. На основі твердження і ключових слів складіть висловлювання за певною ситуацією.
45. Прослухайте розповідь і додайте своє закінчення.
46. Наведіть ваші аргументи і контраргументи за темою висловлювання.
47. Доведіть правильність (достовірність) наступного твердження.
48. Розкажіть про... і доведіть достовірність своїх суджень.
49. Опишіть свою кімнату (клас, школу, вулицю тощо).
50. Коротко передайте зміст прочитаного, побаченого, прослуханого.
51. Перетворіть діалог в монологічне висловлювання.
52. Складіть усний (письмовий) твір за темою
53. Передайте зміст монологічного висловлювання у формі непрямої мови.
54. Поясніть іноземцю, як добратися до готелю (вокзалу, театру тощо).

55.Розкажіть гостям про

56.Порадьте своєму другові відвідати музей і поясніть, чому ви радите йому зробити це (нова колекція картин, виставка, полотна його улюбленого художника).

57.Запропонуйте відвідати театр та поясніть, чому ви хочете це зробити (гастролі, нова п'єса тощо).

58.Ви вирішили вступити до Доведіть, чому ви вибрали саме цей навчальний заклад.

59.Вам хотілось би провести канікули Доведіть своїм батькам, чому ви хотіли б відпочивати саме там.

60.Ваш товариш по листуванню з Африки ніколи не бачив зими. Опишіть зимову пору року в Україні.

61.Послухайте репліки вчителя і дайте розгорнуті відповіді на його запитання, використовуючи подані репліки вчителя як основу (паралельно ці репліки подаються на папері для зорової опори).

62.Підберіть відповіді з правої колонки до запитань з лівої. Дайте власні відповіді на запитання.

63.Клас поділяється на 2 групи. Учням пропонується вибрати 10 найважливіших речей, які, на їхню думку, потрібні їм для виживання на безлюдному острові. Кожна група висловлюється з приводу прийнятого рішення, даючи ґрунтовне пояснення, чому саме ці речі вони вибрали.

64.Влітку ви приїхали в гості до свого друга в інше місто, та його не застали - він відпочиває на морі. Вам потрібно десь перепочити. Але в готелі немає жодного вільного місця. Де ще ви можете зупинитись на ніч у такому випадку? Кожен учень має відповісти на це питання з обґрунтуванням своєї відповіді, чому він думає саме так.

65.Вчитель пропонує учням стати письменниками та скласти власну розповідь і дає перше речення. Учні по черзі продовжують це оповідання (тема оповідання подається або не подається).

66.Клас поділяється на групи. На дошці записуються питання як план оповідання. Кожна група пише своє оповідання. А потім презентують його однокласникам та вирішує - краще.

67.Учні поділяються на групи. Кожній групі даються однакові малюнки. Вони розташовують їх у логічній послідовності та складають оповідання. Учні спочатку записують його, а після запису презентують (усно). Яке оповідання краще, вирішують самі учні (замість малюнків учитель може використовувати предмети).

68.Учням роздаються малюнки з попереднім завданням, але без останнього малюнка і пропонується дописати своє закінчення. Коли учні представлять власні варіанти оповідань, учитель показує малюнок - і вони порівнюють власні варіанти та варіант автора.

69.Вчитель готує учня, який добре володіє мімікою (зміст тексту, який він буде демонструвати своїм однокласникам, учень знає заздалегідь). Клас поділяється на групи, дається тема та завдання скласти оповідання на основі міміки і жестів, які буде зображати підготовлений учень. По закінченні виконання завдання вчитель може дати свій варіант для порівняння з учнівськими. Краще оповідання вибирають самі учні.

(Під час виконання завдання такого типу працюють всі аналізатори.

Удосконалюються навички і вміння не тільки монологічного мовлення, але й навички та вміння аудіювання, читання, діалогічного мовлення, письма).

70.Подивіться на ці 2 колонки слів і зіставте їх. В першому стовпчику подаються назви країн, у другому - національності. Поясніть, чому саме так ви їх зіставили.

71.роздивіться адреси на конвертах і розкажіть своїм однокласникам, де живуть адресати.

72. Учні пропонуються принести фото членів своєї родини, упорядкувати їх для створення родинного дерева та представити членів своєї родини однокласникам.
73. Роздивіться малюнок і дайте інформацію про режим роботи цих установ. Даються малюнки магазинів, аптек, банків, і т. ін. на дверях яких зазначено час їх роботи
74. Ви на канікулах, ваші батьки у відпустці - і ви всі вирішили відпочити за кордоном, але не знаєте, куди поїхати. Роздивіться оголошення та переконайте своїх батьків поїхати в ту країну, яку ви вибрали. Вчитель готує газети з різними оголошеннями.
75. Ви займаєтесь спортом (працюєте на комп'ютері тощо). Ваш товариш - ні. Переконайте його у доцільності заняття спортом, опанування комп'ютера тощо.
76. Ваші друзі підготували малюнки (роботи) на шкільну виставку, але забули їх підписати. Відгадайте, хто що намалював (зробив), і доведіть, чому саме так ви думаєте.
77. Опишіть зовнішність одного із членів своєї родини (одного із своїх друзів), на якого, на вашу думку, ви найбільш схожі.
78. Минулого тижня ви були на дні народження свого друга. Розкажіть, як пройшов день народження, що ви подарували своєму другові, чи отримали задоволення від святкування.
79. Ви завжди допомагаєте зробити покупки своїй мамі. Розкажіть, що ви любите купувати, коли ходите за покупками, яким магазинам ви надаєте перевагу.
80. Ви захоплюєтесь спортом. Розкажіть про спортивне змагання, яке вас найбільш вразило (міжнародний турнір, кубок світу з футболу, олімпійські ігри, матч на чемпіонаті світу з боксу, ...). Поясніть, чому це спортивне змагання є важливим (відомим,...), коли відбулося, які відомі спортсмени брали в ньому участь.
81. Розкажіть про свого друга (члена сім'ї, ...). Поясніть, чому хочете розповісти саме про нього. Надайте інформацію про його улюблені заняття, інтереси, мрії,...
82. До вас приїхали гості з іншої країни. Розкажіть їм про свою Батьківщину (улюблене місто, традиції свого народу, цікаві місця,...), надайте вичерпну інформацію і чому, на вашу думку, це цікаво знати.
83. Після відпочинку у друзів за містом відішліть їм E-mail-листа, в якому подякуйте за надану можливість відпочити, зазначте, що найбільш вам сподобалось. Запропонуйте своїм друзям відпочити іншим разом у вашій місцевості.
84. Ви повернулись з відпочинку на березі моря. Розкажіть своїм друзям, що цікавого ви побачили, яка була погода, яку їжу вживали, чи сподобалась вона вам, в яких умовах жили, які сувеніри придбали.
85. Ваш закордонний товариш по листуванню хоче знати якомога більше про вашу школу. Напишіть йому листа (E-mail,...) і розкажіть про вашу школу, шкільні правила, гуртки, про те, що ви любите робити після занять.
86. Вам передзвонили з роботи вашої мами. Її немає вдома. Залиште їй повідомлення або відправте SMS і надайте повну інформацію про те, хто дзвонив, з якого питання. Надайте номер того, хто дзвонив.
87. Обговорюється питання, щодо впливу видатних людей (членів родини, ...) на наше життя. Висловіть свою думку. Скажіть, на кого з видатних людей (членів родини,...) ви хотіли б бути схожими, чому саме.
88. Розкажіть своїм друзям про день у вашому житті, який вам запам'ятався більш за все, що вас вразило, чому, що ви відчували.

НАВЧАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ ТЕКСТУ

1. Визначте тематичну належність тексту.
2. Визначте характер тексту (розповідь, діалог з читачем, опис, повідомлення, репортаж

тощо).

3.Визначте стиль тексту (науковий, документальний, художній тощо).

4.Прочитайте текст і визначте, чим цікавий він для монологічного висловлювання.

5.Скажіть, кому адресований текст.

6.Прочитайте текст і знайдіть речення, у якому сформульована тема.

7.Розподіліть текст на смислові частини і підберіть заголовок до кожної з них.

8.Дайте відповіді на запитання до тексту.

9.Розташуйте пункти плану переказу тексту в логічній послідовності.

10.Продивіться текст, виберіть ключові слова для переказу цього тексту та перекажіть його.

11.Випишіть з тексту речення, які передають головний зміст його.

12.Сформулюйте головну думку тексту.

13.Продивіться текст і назвіть слова, які вживаються для узагальнення сказаного.

14.Складіть тези, які передають головний зміст тексту.

15.Розмістіть речення тексту, які записані на дошці, в логічній послідовності, вживаючи з'єднуючі слова.

16.Продивіться план і підберіть з тексту матеріал, який розкриває пункти цього плану.

17.Прочитайте наведені твердження і підберіть з тексту речення, які їх ілюструють.

18.Підберіть до кожного пункту плану речення з ключовими словами.

19.Скажіть, які важливі питання (думки) не відображені в тезах до тексту.

20.Скажіть, яка інформація, необхідна для вашого висловлювання, є у тексті, а яку потрібно знайти.

21.Продивіться список поданих речень і фраз, які потрібні для оформлення монологічного висловлювання (вводні фрази, засоби звернення до адресата, засоби зв'язку тощо) та підберіть ті, які підходять до кожного пункту плану або тези висловлювання.

22.Розширте наведене висловлювання (висловлювання записане на дошці), використовуючи текст.

23.Складіть план розповіді.

24.Скажіть, що ви знаєте про..., використовуючи запропонований план.

25.Розкажіть про..., використовуючи робочі матеріали (план, ключові слова, словосполучення, речення, малюнки...).

26.Розкажіть про... висловлюючи своє ставлення до персонажів (фактів, подій), які відображені в тексті.

27.Складіть розповідь за малюнком (картиною). (Малюнок пов'язаний з темою тексту).

28.Складіть письмовий переказ тексту. Виберіть для цього речення, які передають головний зміст тексту, додаючи фрази, що потрібні для оформлення монологічного висловлювання.

29.Складіть стислий переказ основного змісту тексту своїми словами.

30.Передайте зміст прочитаного тексту, використовуючи заміну слів та перефразування.

31.Складіть план монологічного висловлювання за певною темою, підберіть до нього інформацію з тексту. Інформацію, якої бракує, підберіть з додаткових матеріалів, komponуючи свою розповідь.

32.Оформіть своє повідомлення за змістом тексту певними фразами, враховуючи досвід, характер, професію, вік осіб, до яких ви звертаєтесь.

33.Продивіться перші абзаци тексту і розкажіть про....

34.Підготуйте розгорнуте монологічне висловлювання з використанням текстових матеріалів для певної ситуації спілкування.

35.Використовуючи тексти та довідкові, інформаційні матеріали, підготуйте тематичні (про-

блемні) повідомлення для організації дискусії (прес-конференції, "круглого столу" тощо).

36. Трансформуйте початковий варіант монологічного висловлювання відповідно до обставин (зміна співрозмовника, структури і змісту висловлювання, комунікативної мети, оформлення).

37. Скажіть, що ви додали б або змінили у своєму висловлюванні відповідно до ситуації.

38. Використавши запис телемосту, доповніть його новою інформацією. Підготуйте і реалізуйте ці матеріали на занятті, дублюючи питання, аргументи, відповіді у запису.

39. Прочитайте текст, виправте допущені помилки та перекажіть його зміст.

40. Трансформуйте (перефразуйте) запропонований текст, враховуючи власні інтереси (інтереси співрозмовника).

41. На основі здобутої інформації і тексту дайте свій варіант вирішення запропонованої вчителем проблеми. Вчитель дає ключовий мовний матеріал.

42. Клас поділяється на групи (5-6 учнів в групі). Кожна група отримує коротенький текст, який складається з карток. На картці одне або два речення. Учні мають розташувати ці картки в логічній послідовності для того, щоб одержати текст розповіді. Після того вони передають зміст цієї розповіді.

43. Клас поділяється на групи. На дошці записані ключові слова і дається тема, за якою учні мають скласти оповідання. Після виконання роботи кожна група презентує своє оповідання.

II 2.1. Діалогічне мовлення - це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як слухач і як мовець.

Розглянемо комунікативні, психологічні та мовні особливості цього виду МД. Діалогічне мовлення (ДМ) виконує такі комунікативні функції:

- 1) запиту інформації— повідомлення інформації,
- 2) пропозиції (у формі прохання, наказу, поради) - прийняття/ неприйняття запропонованого,
- 3) обміну судженнями / думками / враженнями,
- 4) взаємопереконання / обґрунтування своєї точки зору.

Кожна з цих функцій має свої специфічні мовні засоби і є домінантною у відповідному типі діалогу.

2.2. Розглянемо питання структури діалогу.

Будь-який діалог складається з окремих взаємопов'язаних висловлювань. Такі висловлювання, межею яких є зміна співрозмовника, називають **реплікою**. Репліка є першоелементом діалогу. Репліки бувають різної протяжності — від однієї до кількох фраз. У діалозі вони тісно пов'язані одна з одною - за своїми комунікативними функціями, структурно та інтонаційно. Найтісніший зв'язок має місце між суміжними репліками. Вихідною одиницею навчання діалогічного мовлення є **діалогічна єдність**.

Діалогічною єдністю називають сукупність реплік, що характеризується структурною, інтонаційною та семантичною завершеністю. Найбільш прийнятою класифікацією таких єдностей є класифікація за комунікативно-логічним принципом. Відповідно до неї всі види діалогічних єдностей поділяються на три групи в залежності від характеру першої репліки. *До першої групи належать такі види діалогічних єдностей: повідомлення-повідомлення, повідомлення - запитання, повідомлення - спонукання; до другої: спонукання - згода, спонукання - відмова, спонукання - запитання; до третьої - запитання - відповідь, запитання – контрзапитання.*

Основні види ДЄ

Групи ДЄ	Види ДЄ
I	1. Повідомлення-повідомлення 2. Повідомлення - запитання 3. Повідомлення - спонукання
II	4. Спонукання - згода 5. Спонукання - відмова 6. Спонукання - запитання
III	7. Запитання - відповідь на запитання 8. Запитання - контрзапитання
IV	9. Привітання - привітання 10. Прощання-прощання 11. Висловлювання вдячності - реакція на вдячність

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють функціональні **типи діалогів**. Результати досліджень, проведених на автентичних навчальних матеріалах англійською, німецькою і російською мовами, показали, що найпоширенішими є чотири основних типи діалогів: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями/ думками, діалог-обговорення /дискусія.

Основними якісними показниками сформованості загального вміння вести діалог іноземною мовою є такі **спеціальні вміння**:

- 1) уміння починати діалог, вживаючи відповідну ініціативну репліку (повідомлення, спонукання, запитання);
- 2) уміння швидко реагувати на репліку співрозмовника, використовуючи репліки, що мають різні комунікативні функції;
- 3) уміння підтримувати розмову, додаючи до репліки-реакції свою ініціативну репліку;
- 4) уміння стимулювати співрозмовника до висловлювання, виражаючи свою зацікавленість за допомогою реплік оцінювального характеру;
- 5) уміння продукувати ДЄ різних видів;
- 6) уміння продукувати діалоги різних функціональних типів на основі запропонованих навчальних комунікативних ситуацій (в межах тематики, мовного і мовленнєвого матеріалу, визначених чинною програмою для даного класу і типу школи);
- 7) уміння в разі необхідності (нерозуміння репліки співрозмовника чи утруднення при висловлюванні своєї думки) ввічливо перервати розмову і звернутися за допомогою до партнера або навіть до довідника (розмовника, словника).

Функціональні типи діалогу: діалог - розпитування, діалог - домовленість, діалог - обмін враженнями, думками та діалог - обговорення. Слід пам'ятати, що у діалогічному мовленні широко вживаються "готові" мовленнєві одиниці. їх називають формулами, штампами, кліше, стереотипами тощо.

Функціональні типи діалогів і притаманні їм види діалогічних єдностей

Функціональні типи діалогу	Види діалогічних єдностей
Діалог-розпитування	Запитання – відповідь Повідомлення – запитання Повідомлення – відповідь + повідомлення Повідомлення – повідомлення Повідомлення – повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення
Діалог-домовленість	Запитання – відповідь + повідомлення Повідомлення – повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення Повідомлення – повідомлення у відповідь + запитання Спонукання – згода / відмова Запитання – відповідь Повідомлення – запитання
Діалог-обмін враженнями, думками	Повідомлення – повідомлення Запитання – відповідь + повідомлення Повідомлення – запитання Повідомлення – повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення Запитання – відповідь
Діалог-обговорення (дискусія)	Повідомлення – повідомлення Запитання – відповідь Повідомлення – відповідь Повідомлення – повідомлення у відповідь + додаткове повідомлення

Труднощі оволодіння діалогічним мовленням

Оволодіння іншомовним діалогічним мовленням (ДМ) представляє певні труднощі для школярів, коріння яких знаходимо у **специфічних рисах** цієї форми мовлення.

1) Перша з них викликана тим, що ДМ об'єднує два види мовленнєвої діяльності — аудіювання і говоріння. У зв'язку з цим другий партнер має зрозуміти репліку першого партнера та швидко й адекватно відреагувати на неї, тобто відгукнутися реактивною реплікою. Ось тут і виникає гальмування процесу спілкування. Трудність полягає в тому, що необхідність сприйняти і правильно зрозуміти першого партнера, з одного боку, і підготувати свою відповідь — з другого, спричиняє стан **роздвоєння уваги** і, як результат, неспроможність вести діалог у нормальному темпі за умови недостатнього володіння мовними засобами.

2) Нерідко трапляється ще й так, що розпочатий учнями діалог “завмирає” після обміну однією-двома репліками. Це спричиняється труднощами продукування саме ініціативних реплік.

Ще одна перешкода в оволодінні учнями діалогом пов'язана з його непередбачуваністю. Діалог неможливо спланувати заздалегідь, адже мовленнєва поведінка кожного з учасників спілкування у значній мірі визначається мовленнєвою поведінкою іншого/інших партнерів. Кожному з них необхідно стежити за перебігом думки співрозмовника, часом несподіваним, а така несподіваність призводить до зміни предмета спілкування.

2.3. Існують 2 різні підходи до навчання ДМ

“зверху-вниз”	“знизу-вверх”
Навчання від слухання діалога-зразка з наступним його варіюванням і створенням власних діалогів в аналогічних ситуаціях спілкування	Шлях від створення спочатку елементів діалогу (реплік ДЄ) до самостійної побудови діалогу на основі навчальної комунікативної ситуації, що не виключає прослуховування діалогів-зразків

Етапи навчання ДМ:

Підготовчий(нульовий)етап – навчання реплікування (від 1 до 2-3фраз)
Перший етап – оволодіння певними ДЄ
Другий етап – оволодіння мікродіалогом (навчити об'єднувати ДЄ)
Третій етап – навчання вести діалоги різних функціональних типів (обсяг має відповідати вимогам програми)

— до системи вправ для навчання ДМ включаються 4 групи вправ:

- I група — вправи для навчання “реплікування”,
- II група — вправи на засвоєння ДЄ різних видів,
- III група — вправи на створення мікродіалогів,
- IV група — вправи на створення діалогів різних функціональних типів.

НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ДІАЛОГУ — ЗРАЗКА

- 1.Прослухайте діалог без попередніх орієнтирів (питання, твердження, ключові слова).
- 2.Прослухайте діалог, використовуючи візуальну опору.
- 3.Прослухайте окремі репліки для відпрацювання правильної інтонації. Прочитайте діалог.
- 4.Прочитайте діалог у ролях.
- 5.Заповніть пропуски в репліках діалогу.
- 6.Розкрийте дужки в репліках діалогу.
- 7.Прочитайте діалог з пропущеними словами (дається підказка).
- 8.Перекладіть діалог з листа, написаного рідною мовою, іноземною.
- 9.Перекладіть діалог з листа, написаного іноземною мовою, рідною.
- 10.Прочитайте діалог, спираючись на ключові слова (кліше).
- 11.Відновіть діалог, спираючись на слова рідною мовою.
- 12.Репродуйте діалог з дошки або карток з частковим перекладом іноземною мовою (окремі фрагменти реплік або слова даються рідною мовою).
- 13.Репродуйте діалог, відтворюючи всі (окремі) репліки одного із співрозмовників.
- 14.Відтворіть репліки одного із співрозмовників (дається підказка).
- 15.Самостійно розширте репліки в діалозі відповідно до контексту (комунікативного завдання).

16. Трансформуйте діалог шляхом заміни однієї з реплік.
17. Складіть діалог, розміщуючи змішані репліки в логічній послідовності.
18. Відновіть діалог, використовуючи початок реплік або ключові слова.
19. Розширте репліки в діалозі, включаючи в них нові слова або додаючи речення певного типу.
20. Складіть тематичний діалог з мікродіалогів, додаючи зв'язуючі діалогічні єдності.
21. Складіть ситуативний діалог, використовуючи подані мікродіалоги.
22. Складіть діалог за аналогією із зразком в межах поданої теми, але в іншій ситуації (зміна співрозмовників, характеру спілкування, завдання спілкування).
23. Складіть діалог, використовуючи слова з певної теми.
24. Складіть діалог за певною темою або ситуацією, ключовими словами та з урахуванням певного комунікативного завдання.
25. Складіть власний діалог з опорою на діалог-зразок, таблицю або діалог-схему.
26. Прослухайте діалог і відтворіть його.

НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ ПОКРОКОВОГО СКЛАДАННЯ ДІАЛОГУ

1. Повідомте співрозмовника про те, що ви це знаєте (не знаєте).
2. Підтвердіть правильність чого-небудь (неправильність).
3. Виразіть сумнів щодо одержаної інформації (джерела інформації тощо).
4. Висловіть впевненість (невпевненість) у чому-небудь.
5. Відмовтесь від чого-небудь.
6. Погодьтеся (не погодьтеся) з чим-небудь.
7. Запросіть нову інформацію.
8. Нагадайте про необхідність виконання чого-небудь.
9. Висловіть подяку (радість) кому-небудь (з приводу чого-небудь).
10. Віднайдіть зв'язок фактів (нової інформації з уже відомою), подій.
11. Внесіть корективи, уточнення в інформацію, яку ви одержали від співрозмовника.
12. Висловіть схвалення (несхвалення, полегшення, хвилювання, роздратування, побажання, зацікавленість, задоволення, незадоволення, думку, обурення тощо).
13. Підтвердіть, що такий факт має місце.
14. Висловіть згоду (незгоду, підозру, інтерес, відсутність інтересу, байдужість, небайдужість тощо), пообіцяйте виконати прохання співрозмовника.
15. Порадьте співрозмовникові, що йому варто зробити, а чого він не повинен робити.
16. Попросіть співрозмовника допомогти вам (порадити, принести, написати тощо).
17. Виявіть бажання (небажання) зробити що-небудь.
18. Запропонуйте свою допомогу.
19. Підтримайте співрозмовника.
20. Відмовтесь від чого-небудь.
21. Запросіть співрозмовника в гості (театр тощо).
22. Зробіть зауваження.
23. Порекомендуйте виправити помилку (піти до театру тощо).
24. Перевірте, чи зрозумів вас співрозмовник.
25. Вибачтесь за те, що не можете допомогти йому (купити книжку,...).
26. Ввічливо зупиніть співрозмовника.
27. Уточніть деталі, які вас цікавлять.
28. Скажіть, що ви теж цікавитесь книжками (музикою тощо).
29. Порадьте іноземцю відвідати театр (оперу, музей тощо).
30. Скажіть, що ви теж захоплюєтесь сучасною музикою (фільмами тощо).
31. Ви співробітник інформаційного бюро. Дайте відповідь іноземцю, де знаходиться оперний театр (музей, вокзал тощо).
32. Розпитайте у свого співрозмовника, чим він захоплюється.
33. Ви - репортер. Розпитайте у театального критика, чи сподобався йому спектакль.
34. Ви - за кордоном. Розпитайте у свого гіда, як дістатись до вокзалу (аеропорту, кафе, готелю, ресторану, метро, автобусної зупинки тощо).
35. Ви - іноземний турист. Скажіть гиду, що вам сподобалось місто (театр, музей, країна, подорож тощо).
36. Ви - режисер театру. На прем'єрі були присутні іноземці. Дізнайтесь про їхні враження від спектаклю.
37. Опишіть запропоновану ситуацію, використовуючи адекватні цій ситуації репліки.
38. Опишіть запропоновану ситуацію, використовуючи готові мовленнєві одиниці спонукання і складіть репліки реагування певного типу (наприклад, згоди, здивування, відмови тощо).
39. Розширте репліки реагування, включаючи мікромонологи.
40. Прочитайте мікродіалог та складіть нову діалогічну єдність.
41. Розподіліть діалог на мікродіалогічні єдності і відтворіть у нових ситуаціях.
42. Складіть діалог із декількох діалогічних єдностей, додаючи мікромонологи.
43. Розширте запропонований діалог, додаючи власні репліки.
44. Підберіть із запропонованих реплік ті, які можна включити до тексту поданого діалогу.
45. Опишіть запропоновану ситуацію, використовуючи репліки і ключові слова.
46. Ви відвідуєте товариша, який хворіє. Розпитайте його, як він себе почуває. Побажайте швидкого одужання.
47. Ви листуєтесь з товаришем. Запросіть його до України влітку. Опишіть погоду у цю пору року.
48. Ви - іноземний турист. Скажіть, які театри (музеї, концертні зали тощо) ви хотіли б відвідати?
49. Ви - гід. Порекомендуйте іноземним туристам, які театри (музеї, концертні зали тощо) їм краще відвідати і

чому.

50. До вас приїхали в гості ваші ровесники з Англії (Франції,...), запропонуйте їм піти разом до обраного театру (музею, концертного залу тощо).

51. Використовуючи театральні (концертні, ...) афіші, скажіть, на який саме спектакль (концерт, ...) ви йдете.

52. Ваш товариш - театрал і цікавиться театральними жанрами. Він говорить, чим саме цікавиться. Скажіть, що ви теж цікавитесь тими ж самими жанрами, що й він. (Скажіть, що цікавитесь іншими жанрами).

53. Розглядається питання створення нової шкільної форми. Дизайнерів цікавить ваша думка. Опишіть шкільну форму, яку б ви хотіли носити.

НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЙ СПІЛКУВАННЯ

1. Складіть діалог на основі одержаної інформації з урахуванням ситуації та завдань спілкування (завдання можуть збігатися, бути різними або суперечити одне одному).

2. Складіть різноманітні діалоги та мікродіалоги для спілкування в умовах полілогу (дискусії, прес-конференції, телемосту).

3. Складіть діалог, використовуючи опору (початок діалогу, кінець діалогу, ключові слова).

4. Складіть мікродіалоги за різними темами для тих самих ситуацій спілкування, з участю тих самих же співрозмовників, з'єднуючи їх в один ситуативно-тематичний макродіалог.

5. Складіть діалог за темою для однієї із ситуацій, а потім змінійте його відповідно до нових ситуацій у межах цієї теми.

6. Складіть діалог за ключовими словами.

7. Складіть діалог за прочитаним текстом.

8. Складіть діалог за серією малюнків, використовуючи ключові слова. Розіграйте його.

9. Складіть діалог за змістом малюнка або фотографії.

10. Ви загубили свою подругу у великому супермаркеті. Щоб знайти її, розпитайте людей, які навколо вас.

11. Ви - в турпоїзді за кордоном. Заблукали. Розпитайте, як дістатись готелю (вокзалу тощо).

12. Ви - на спектаклі. Поділіться своїм враженням від спектаклю з вашими англійськими друзями.

13. Ви - на кінофестивалі. Обміняйтесь враженнями з партнерами із англомовних країн.

14. Ви - іноземець, приїхали до Києва. Знайдіть собі гід, який допоможе вам оглянути визначні місця столиці.

15. Ви завітали в гості до школи. Розмовляєте тільки іноземною мовою. Розпитайте учнів цієї школи про їхнє навчання, дозвілля,.... Поділіться своїми враженнями від зустрічі з ними.

16. Ви знайомитесь з киянами. Вони хочуть знати все про країну, з якої ви прибули, про вашу сім'ю, ваші захоплення, плани на майбутнє,.... Дайте відповіді на всі їхні запитання, використовуючи зв'язуючі репліки.

17. Ви - у супермаркеті, вам потрібно дещо купити. Попросіть продавця допомогти вам.

18. Ви - у ресторані. Попросіть офіціанта допомогти вам вибрати фірмові страви.

19. Ви - на вокзалі. Розпитайте в інформаційному бюро, коли відходить ваш потяг і з якої платформи.

20. Ви - в таксі. Поясніть водієві, куди вам їхати і спитайте, скільки це займе часу та буде коштувати.

21. Ви зголодніли. Розпитайте дорогу до найближчого кафе.

22. Ви хочете піти до театру, подивитись спектакль. Попросіть касира порадити вам, на який спектакль краще піти і чому.

23. Ви хотіли б поїхати на відпочинок за кордон. Розпитайте у працівника турбюро, куди краще поїхати і чому.

24. До вас звернувся іноземець і просить допомогти йому знайти дорогу до готелю (купити сувеніри, ...). Допоможіть йому.

25. Ви - на вечорі відпочинку з іноземними студентами. Запропонуйте їм свою допомогу.

26. Ви - гід. Проведіть екскурсію по визначних місцях свого міста.

27. Студент із Великобританії хоче вивчити українську мову. Порадьте йому, з чого треба почати, які підручники купити. Розпитайте у нього, чому він хоче вивчати українську мову.

28. Ви - на прес-конференції студентів з різних країн. Організуйте обговорення проблем молоді у цих країнах і в Україні.

29. Ви - журналіст. Вас цікавлять проблеми охорони навколишнього середовища (молоді, ...).

Розпитайте у своїх співрозмовників, як вони вирішують ці проблеми.

30. Ви - в гостях у зарубіжного друга. Розпитайте у нього про те, що вас цікавить.

31. Рольова гра "Інтерв'ю". Вчитель пропонує учням взяти інтерв'ю у своїх однокласників щодо занять їхніх батьків (їхніх власних захоплень, найближчих планів, улюблених предметів,...).

32. Підготуйте 5-10 запитань щодо повсякденної роботи, поставте ці запитання своєму партнерові та занотуйте його відповіді.

33. Групова робота. Ваше хобі - спорт (книжки, театр, кіно, комп'ютер тощо). Розпитуючи однодумців, обговоріть можливі проблеми, (переваги, недоліки) вашого захоплення, обміняйтесь враженнями з однокласниками, які працювали в інших групах.

34. Працюючи в парах, розпитайте про плани ваших співрозмовників на вихідні (на завтра,...), запропонуйте провести час разом.

35. Працюючи в парах, розпитайте своїх партнерів про те, скільки часу їм потрібно, щоб виконати домашнє завдання (дістатись школи,...). За аналогією можна будувати роботу в парах з різних ситуацій, використовуючи різні питальні слова (When, What, How often,...) та відпрацьовуючи паралельно різні вирази-часові форми.

36. Групова робота. Ви вмієте добре куховарити. У вас є гарний рецепт пирога, але ви бажаєте спекти щось інше. Розпитайте своїх однокласників, що вони вміють готувати, обміняйтесь рецептами та визначте, за яким рецептом, на ваш погляд, буде найдешевший і найсмачніший пиріг.

37. Клас поділяється на групи. Кожна група отримує фотографію тієї самої людини. Обговорюючи, відгадайте, хто ця людина за фахом, які у неї захоплення,.... Потім зіставте ваші результати обговорення з результатами, які отримали інші групи.

38. Англійські школярі вже декілька днів у Києві. Розпитайте їх, де вони вже побували і порадьте, які ще визначні місця їм варто відвідати.

39. Ви - представник туристичної фірми з Великої Британії (США,...) в Україні. З'ясуйте з працівником туристичної фірми України, які він може порекомендувати відвідати музеї (театри,...) туристам вашої країни і чому.

40. Ви - іноземний турист, що вперше прибув в Україну. Обговоріть зі своїм гідом культурну програму згідно з вашими уподобаннями.

41. У вашій школі гості з різних країн світу, вони беруть участь в обговоренні питання «Як краще проводити вихідні дні» («Вивчати іноземну мову...»). У кожного з вас є своя думка. Висловіть її. Спробуйте переконати інших у своїй правоті.

42. Ви запросили свого друга відвідати музей, але спізнюєтесь. Повідомте йому про це по телефону. Вибачтесь і поясніть йому, що ви спізнюєтесь і запропонуйте зустрітись в інший день.

43. Ви давно не бачили свого друга. Запропонуйте йому провести вихідні разом. З'ясуйте, чи він згоден зустрітись з вами і куди б він хотів піти.

44. Ви хочете стати членом молодіжного клубу. Подзвоніть своєму другові і запропонуйте йому приєднатись до вас. Поясніть, чому ви вирішили стати членом саме цього клубу. Якщо він не згоден, переконайте його, що це буде цікаво.

45. Ви отримали подарунок від свого друга. Подякуйте йому, скажіть, що вам сподобався подарунок, поясніть чому.

46. Ви збираєтесь відвідати свого друга з іншого міста. Передзвоніть йому, надайте інформацію про ваше прибуття, попросіть його зустріти вас. З'ясуйте, чи зможе він зустріти вас.

47. Запросіть свого друга до себе, щоб провести разом свята. Розкажіть про традиції святкування у вашій сім'ї, розпитайте, чи зможе він приїхати до вас.

Тривалий досвід використання цих комплексів вправ засвідчив їхню *ефективність для оволодіння іноземною мовою*.